

הדרך היחמי

יום ראשון כד' טבת תשס"ז

מסכת תענית דף ו'

עלון יומי ללומדי הדרך היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרך היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleint.com

של ביעור. הזמן הא', כאשר כלה אותו מין מהעיר ומתחומה, מביא את הפירות לאוצר ב"ד שבעיר. ואם אין אוצר ב"ד, צריך להפקירם ודינו כשאר כל אדם ויכול לזכות בזה. הזמן הב', כאשר כלו הפירות מכל חלקי הארץ, באותה שעה צריך לבערם בשריפה או להוליכם לים המלח.
ודעת המהרי" קורקוס (שם. ובכס"ט) וכן המהרי"ט (ח"א סי' מג) וערוך השלחן (פכ"ז סעי' ח') לפסוק כמו דעת התוס' בסוגיא אצלנו שאין מצוה לבערן מן העולם אלא להוציאם מרשותו ולהפקירם ואח"כ יוכל להכניסם לתוך ביתו.

עיונים על הדרך

מצות ביעור פירות שביעית

מבואר בדברי הגמ' שהנפק"מ בהגדרת זמן רביעה שניה לדעת רב נחמן בר יצחק לגבי זמן ביעור פירות שביעית. התורה אומרת "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וכו' ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול" (ויקרא פרק כה' פסוק ו'-ז') ודרשו בתורת כהנים וכן בגמ' לפנינו (וכן בפסחים נב') "כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמה שביעית כאשר כלה לחיה בשדה כלה לבהמתך שביעית." **האם מצוות ביעור מן התורה או מדרבנן.** בתוס' (בפסחים נב' ד"ה עד) מבואר בדבריהם, שנוטים לומר, שדין ביעור מעשרות הוא מדין תורה. וכן מורה לשון רש"י במסכת יומא (פג' ד"ה טבל) לגבי אכילת איסור, מה עדיף להאכילו שביעית או טבל. וביאר רש"י, שעסקינן לאחר זמן הביעור וכו'. מבואר בדברי רש"י, שהנידון הוא נידון בשל תורה. וכן דעת התוס' בחולין (קכ'. ד"ה היכא. בסוף דבריהם) ועל זו הדרך לומד הפנ"י בדברי רש"י בסוגיא בפסחים (שם) שהפסוק שהגמ' הביאה הוא מקרא מלא. ועי' במנחת חינוך (מצוה שכה) אולם מאידך דעת הרמב"ן עה"ת בתחילת פרשת בהר (ויקרא פרק כה' פסוק ז' ופסוק יב') דין ביעור פירות שביעית, מדברי סופרים. והפסוק הוא אסמכתא בעלמא, ומאריך לבאר שאין איסור אכילה בפירות שעבר זמן ביעורם, אלא דין להוציאם לאכילה לכל וכו'. אולם הפנ"י, לומד בדברי הרמב"ן שאף אם כל האמור הוא דרבנן אולם מקום הביעור שדינו בארץ ישראל דאורייתא.

מתי מבערים?

מבואר במשנה (פ"ט מ"ב בשביעית) "שלוש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל ושלוש ארצות בכל אחת ואחת וכו'." (ועי' שנחלקו רש"י ותוס' (בפסחים שם) מתי מוגדר שהגיע זמן הביעור.) מה ההגדרה של כלה במקום פלוני, כדי שנקבע זמן הביעור עפ"יו. (בזמן הזה, כתבו הפוסקים שאנו לא בקיאים בדיוק בתאריכים. והתאריכים המתפרסמים ע"י מערכת הכשרות הם לחומרה. והפתרון הפשוט, להפקיר כל יום. היותר פרקטי, להפקיר ביום הראשון של ספק זמן הביעור, ויכניס לביתו בחזקת מופקרים. בלא לזכות בהם. עי' חזו"א סי' טו' אות ח'. ומנחת שלמה סי' נא' אות יח.) כאשר הפירות מצויים בשדה, ואפילו שרק מונחים ע"ג קרקע מוגדר הדבר שמצוי לחיה. הראיה לדין זה למדו החזו"א (סי' טו' אות ב') והמקדש דוד (סי' נט' אות ב') מהסוגיא בפסחים. ועיי"ש. אולם המבי"ט (ח"ג סי' מה) חולק, וסובר, שרק פירות המחוברים לאילן, דוחים את זמן הביעור. ואם על האילנות אין פירות ורק תלושים נמצאים בשדה כבר הגיע זמן הביעור. כאשר הפירות שבשדה כבר אינם ראויים למאכל, כגון שהרקבו או שנאספו כולם וכו', זה הזמן המוגדר לכה לחיה מן השדה, וזהו זמן הביעור שיש לבער מה שביעית.

כיצר מבערים?

מבואר ברש"י (שם ד"ה משום) וזהו ביעורן שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה. פשוטו לישנו של רש"י נראה, שפירות שהגיע זמן ביעורם צריכים לאבדם, וזה הכוונה שמפקירן במקום דריסת חיה ובהמה ועי"ז לא יהיה ראוי למאכל. אולם תוס' (ד"ה מתבערין) הקשו על דבר זה, שהרי אף לאחר הביעור הפירות מותרות באכילה לעניים. והביאו ראיה ממשנה בשביעית (פ"ט משנה ח') מי שהיה לו פירות שביעית והגיע זמן הביעור מחלוקת מוזן שלש סעודות לכל אחד וכו'. ובשם התוספתא שמחלקים לקרובים והשכנים וכו'. לכן מבאר ר"י, שבאמת מותר באכילה לאחר הביעור. ומה שיש מקומות שמשמע משם שאחר הביעור הפירות אסורים באכילה זה דווקא כאשר משאיר בביתו ע"מ שפירות אלו ישארו בחזקתו, אולם אם מפקירן יוכל להכניס לביתו לאחר שהפקיר ובודאי שאז מותרים הם באכילה. הפירות שנשארו אצלו ולא חילקם לשכניו וכו', צריך לבערם מן העולם והם אסורים באכילה. אלא שנחלקו הפוסקים, מתי זה השעה הקובעת לענין זה. בחזו"א (סי' יא' או ו') מבואר שכאשר כלה מן השדה, באותו יום עד השקיעה יכול לחלק את הפירות, ויכול לתת לכל אחד שיעור מוזן ג' סעודות. ורק את הנשאר אח"כ יש עליו דין ביעור גמור. אולם הגר"ש במנחת שלמה (סי' נא' אות יז) נקט שצריך לחלק את הפירות קודם הזמן שכלה מן השדה. ולאחר שכלה יותר אין שייך לחלקם. הראב"ד (פ"י משמיטה ויובל ה"ג. ועי' אף בדברי הרמב"ן על התורה ויקרא כה' ז') סובר שיש ב' זמנים

סיכום הדרך

נושא היום: יורה ומלקוש. זמן רביעה. "ועצר את השמים" ברכה על הגשם.

לשון "יורה", שיורד בחשון ("בעיתר") משום, א. מורה לבני"א לטיח את הגג, להכניס את הפירות ולתקן את כל הנצרך לפני הגשם. ב. מרה את האדמה. ג. יורד בנחת. יורה ומלקוש, שניהם לברכה ויורדים בנחת שכתוב "ובני ציון גילו ושמחו בד' אלקיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון". לשון "מלקוש", א. מל קשיותן של ישראל. ב. ממלא את הקש בתבואה. ג. יורד על המלילות ועל הקשין.

כאמור, יורה בחשון ומלקוש בניסן, זה שיטת רבי מאיר. אולם רבי יוסי סבר, שיוורה בכסלו. שנחלקו בברייתא מהו זמן רביעה ראשונה. דעת ר"מ א. המקדים, בג' חשון ב. הבינוני, ז' חשון ג. המאחר, יז' חשון. דעת רבי יהודה, א. ז' חשון ב. יז' חשון ג. כג' חשון. א. יז' חשון ב. כג' חשון. ג. ר"ח כסלו. ולכן לא היו מתענים היחידים על עצירת גשמים, עד ר"ח כסלו שזה הזמן האחרון לרביעה ראשונה. דעת ר"ח, הלכה כרבי יוסי. וכדעת רבי יוסי מסתדר דברי ר"ש ב"ג, שאם ירדו גשמים שבעה ימים רצופים הם מוגדרים כרביעה א' ב' ג'. (שלפי דעתו ההפסק בין הזמנים עולה לי' ימים) ואמירא אמר, שרב חסדא פסק כר"ג במחלוקת מתי שואלים על הגשמים האם בג' או ב' חשון ופסק ר"ח בז'.

הנפק"מ בהגדרת הזמן לרביעה א', בקשת גשמים. לרביעה שלישית, לתענוית גשמים. לרביעה שניה, א. רבי זירא, לנודר עד הגשמים הכוונה עד רביעה שניה. ב. לרב זביד, ההיתר של העשירים לקחת מלקט ושכחה בויתים מוזמן רביעה שניה. ג. לר"פ, מוזמן רביעה שניה, יש איסור ללכת בשבילי הרשות כיון שהתבואה גדלה. ד. לרב נחמן בר יצחק, נפק"מ לגבי ביעור פירות שביעית בתבן וקש, שזה הזמן המוגדר שכלה לחיה מן השדה.

לשון "רביעה", משום שהגשם רובע את הקרקע. כדברי רב יהודה, שגשם הוא "בעלה" של קרקע שנאמר "והולידה והצמיחה". דעת רבי אבהו, רביעה ראשונה שמחלחלת בקרקע טפח. שניה, שעשתה את העפר כטיט הראוי לגוף בו מגופת חבית. דעת ר"ח, אם ירד גשם כרי מגופת החבית וכבר אין כאן חשש של "ועצר". ומחלק רב חסדא בין גשמים שירדו קודם "ועצר" (-אמירת ק"ש) ואם ירדו אח"כ מוגדר כ"ועצר". ואומר אב"י, שכ"ז בק"ש של ערב. אולם אם ירד קודם ק"ש של שחרית ואחרי שאמרו ק"ש בערבית עדיין מוגדר "ועצר", כיון שגשם של בוקר אינו סימן ברכה. וזה דווקא אם הגשם בא בעננים קלים אולם אם בא בעננים כבדים אף בבוקר זה אינו סימן של "ועצר".

לרב יהודה, אם לא יורד גשם בטבת זה דבר טוב א. ללכת ללמוד תורה שהדרכים אינם מכוסים בבזבז. ב. לא נהרס היבול מחמת עודף גשם. ומה שרב חסדא אמר שטוב גשם בטבת, זה ככה"ג שלא ירד קודם אולם אם ירד קודם לטבת עדיף שבטבת לא ירדו גשמים. גשם שירד על חלק מהמדינה ועל חלק לא ירד, אומר ר"ח, שאין בזה משום "ועצר", וכ"ז דווקא אם ירד בכמות הנדרשת. אולם אם ירד יותר מידי גשם בשתי הערים לקללה.

מברכים על הגשמים (עי' רש"י ורע"א) בזמן שיש ריבוי, עד שקופצים טיפות מצבור המים, לקבל את הטיפות החדשות כחתן לקראת כלה. ומברך לדעת רב, "מודים אנחנו לך ד' על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו" לרבינו, מוסף, אילו פיננו מלא וכו' עד ולא עזבונו ותתם ברוך רוב ההודאות. לרבא, "א-ל-ההודאות. לר"פ, מספק יאמר "א-ל-ההודאות רוב ההודאות".